

objektivnega sveta v subjektivni svet; od tod abstrakcija. Za abstraktno-geometrijski karakter te umetnosti je najti obilo primerov. Važna je podreditev mikavnemu obrazcu. Algebra zrelega sadja, čas kroži po venah, mrlič se z ljubkostjo ne rima, črni veter ostrí svoja usta v tožbo — take primerjave in metafore se od tridesetih let sèm zmerom ponavljajo. Nedvomno ne izpričujejo samo izrazitega duha umetne lirike, temveč izražajo tudi paralelni življenjski občutek. Poezija Karla Krolowa sestoji iz mnogih takih mest, in če se med sabo uredi, nastane nenavaden čutni obseg, sestojč iz občutkov in vtisov, ki se vzajemno dopolnjujejo. Včasih se ta lepa mesta zlijejo v harmonični pluralizem, ki pesem naredi le še bolj bleščečo in plastično. Miselna kvaliteta te poezije je artikularana z lepoto, ki seva iz stvari znotraj pesniškega sveta. Pesnik daje poudarek drznosti in podjetnemu veselju v metaforiki. Lepo formulo rože, brezglasnost časa po smrti, glasove ure, ko se večeri — vse to njegove slutnje in zapažanja izločijo iz resničnosti, ki jo pesnik razstavlja v docela neporabno vsoto samo zato, da jo potem lahko formira v neki višji obliki. Gre mu za pogled v pokrajino za obzorjem. Prav v tem je slast vsakega ustvarjanja: subjektivno obvladati svet in ga takega interpretirati. Lahkotnost je pri Krolowu porozna propustnost luči in zraka, ki sta temeljna elementa njegove umetnosti.

Krolow se v tematiki ne izmika tako imenovanim večnim temam, nasprotno, v njem je našlo svojega izpovedovalca mirno idilično kmečko življenje, ki je inspiriralo predvsem njegove zgodnje pesmi, v katerih je čutnost prišla najbolj do veljave, dalje erotična poezija, ki je silno občutena in izrazita, duhovite impresije v rahlo meditativnem tonu, medtem ko čiste meditacije skorajda nima. V poslednjem času pa ga je docela pridobilo zase mestno življenje s svojimi nevrozami in tempom, ki tudi vanj vnaša nova, samo za to okolje in položaj, ki ga v njem zavzema, specifična psihična stanja. Zato ni slučaj, da je prav v pesmih iz tega obdobja najbolj abstrakten, nečuten, kajti v pesem skuša zajeti splošno atmosfero, v kateri živi, brž pa, ko se pojavi pojem splošnega, zadobi tudi konkretno medlejšje obrise.

Naš izbor vsebuje avtorjev pesniški razvoj od primerov njegove zgodnje poezije, ki je še zelo konkretna in sloni na realnem doživljanju narave, do zgledov tako imenovane nadčutne poezije, že v mejah abstrakcije in imaginacije, ki pa nas kljub temu pretresa s svojo usodnostjo.

N. G.

MED KNJIGAMI

ANDREJ HIENG, PLANOTA

Pod tem nekoliko simboličnim naslovom je mladi slovenski pisatelj zbral pet novel,* ki vsebinsko in časovno posegajo v povojno življenje. V njih se avtor — podobno kot v svoji prejšnji prozi — zadržuje ob posameznih trenutkih, osebah ali pa ob ozkem krogu ljudi, ki so se slučajno našli skupaj, včasih pa žive v tesni odvisnosti. Zatorej njegova knjiga ne poskuša podati atmosfere določene družbe v neki dobi, marveč odkriva psihološke in moralne sestavine pri posameznikih. Njegovi junaki niso enotna vrsta oseb, temveč se

* Andrej Hieng, Planota. Novele. Cankarjeva založba, Ljubljana 1961.

ob branju srečamo z ljudmi različnih značajev, poklicev, različne starosti, močno različnih moralnih kvalitetev kakor tudi življenjskih izkušenj. Skoraj vsa ta pisana družba je živela ali pa živi v mestu, tako da je mestno življenje pomagalo krojiti njihove usode. Osebe teh novel so dokaj nenavadnih značajev. Ker so na tok njihovih življenj in na oblikovanje njihovih značajev vplivali tako pomembni dogodki, kot so druga svetovna vojna in velike družbene spremembe po njej, ko je človek dobil priliko in je bil skorajda primoran, da se široko družbeno udeležuje, pridejo še posebno do izraza njihove individualne posebnosti. Spričo tega, da je težišče novel na posameznikih in na psihološkem prikazu teh ljudi, izgubi natančna lokalizacija in vnašanje problematike okolja vanje kak večji pomen; zato je razumljivo, da so podatki za krajevno določitev posameznih novel skopi; pisatelj omenja samo tiste stvari, ki so nujno potrebne za osvetlitev dejanj.

Že prva novela *Marisa* nam s svojim podnaslovom »Tri samote« nakaže pomembno značilnost knjige. O osamljenosti pisatelj veliko govori. To čustvo, ki je rezultat različnih dogodkov in psiholoških lastnosti pri posameznikih, je dobilo v knjigi izmed vseh čustev najintenzivnejši in najdoločnejši izraz. Novela pripoveduje o treh samotnih ljudeh, ki skušajo svojo osamljenost in tesnobo pokriti ali ublažiti drug z drugim. Maria, bivšega delavca v trgovini s čevlji, je strla krivda za smrt nekega fanta v taborišču med vojno; le-tega je izkoristil, da si je sam rešil življenje. Zaradi tega dogodka se boji ljudi in ne more več živeti med njimi. Naseli se v samoto in se preživlja z ribarjenjem. Marisa, njegova žena, nekdanja uradnica, ga na tej poti spremlja, čeprav ga, takega, kot je zdaj, več ne ljubi. Tudi on je ne ljubi, celo sovraži jo, vendar brez nje ne more živeti. K Marisi se zateče Štefan Štular, ko ga izpuste iz zapora, kjer je bil zaradi defraudacije v podjetju, ki mu je bil direktor. Ko Štefan zve, kaj veže ona dva, ne more izkoristiti Marisine vdanosti, čeprav je bil poprej dokaj lahkomišeln in čeprav mu je ta ženska »nenadoma pomenila vse v življenju«; preveč je poznal samoto. Ob tem srečanju napravi pisatelj izvrstne analize svojih junakov. V osrednje mesto postavi moralni problem odgovornosti človeka za svoja dejanja in za odnose do ljudi.

Druga novela *Dvodelna podoba* podaja odpor in sovraštvo trgovčeve hčere Ide do skopuštvu, preračunljivosti, trdote in nasilja njenega očeta. Poskuša se rešiti iz spon tega temnega življenja. To rešitev misli, da je našla v možu Ediju. Ko sta se spoznala, je bil zanjo ves svetel, vendar je kmalu začel kazati nazore njenih staršev. V noveli so dobri prizori, ki prikazujejo Idino upiranje utesnjenemu življenju.

V *Zavetju pred smrtjo* razmišlja pisatelj o samotni, tesnobi, samovšečnosti, o umiranju, sanjah in resnici in o človeškem nemiru. Novela je spletena iz niza detajlov, med katerimi so nekateri mojstrsko izdelani.

Novela *In vendar odkriva* čustveni in moralni podobi dveh ljudi: dekleta Marte, ki ljubi močno, vztrajno in uporno, in neusmiljenega izkoriščevalca njene vdanosti — Rudija, ki dekleta pri vsem tem nikoli ni ljubil. Avtorjeva prisotnost, razgovor o odnosih med Marto in Rudijem, Rudijeva nestrpnost in pobeg ustvarjajo v noveli posebno napetost.

Zadnja novela *Samota* pripoveduje o nekdanji samovšečno samotni baletni plesalki Mariji Gorenjakovi. Ta ženska brez svojih ljudi, z zaprtim srcem, ki se preživlja s skromno pokojnino, se ob raznih srečanjih s tujimi ljudmi in njihovimi tegobami in problemi zamisli nad svojim življenjem. Vrsta slučajnih sre-

čanj pokaže specifičnost življenja takih samotarjev; pisatelj z njimi pridobi obilo možnosti za oris psihološke podobe te ženske.

Ta izbor oseb in motivov kakor tudi njihovo oblikovanje sta zelo zanimiva. Človek se vpraša, zakaj sta taka. Mislim, da sta rezultat pisateljve sistematične poglobitve v človekovo psiho in iskanja njene vzročne povezanosti. Ti ljudje se bore s svojimi nenavadnimi življenji in s svojimi predstavami o svetu in o odnosih med ljudmi. Njihovi predsodki ali nazori so večinoma zelo slabo zasidrani v stvarnosti. Skoraj vsi so zaradi subjektivnih ali pa objektivnih vzrokov izgubili trdna tla pod nogami; zato je pri njih toliko osamljenosti, tesnobe in bolečin. Taki ljudje z nenavadnimi usodami imajo za pisatelja Hienga poseben mik zaradi svojih skrajnosti. Hiengova novela dobiva prav s poglobitvijo v značaje takih ljudi in z razmišljanjem o njihovi samoti svojo tipičnost in karakterističnost. Ker ne poskuša dati prereza širokih družbenih slojev, marveč se ustavlja ob posameznih psiholoških problemih, so ji taki posebneži utrezno gradivo.

Hiengova psihologija je grajena na določenih duhovnih, čustvenih in moralnih elementih človeškega značaja. Ne moremo reči, da bi katera koli izmed teh sestavin močno prevladovala nad drugima dvema. Laže bi rekli, da včasih prevladuje ena, drugič druga. Največkrat upravlja te ljudi mešanica misli in čustev. V fazi, ko jih je pisatelj obdelal, pa prevladuje pri njih moralni faktor.

Po tej zadnji ugotovitvi je hitro razumljivo, če napišem, da je problem moralne odgovornosti človeka za njegova početja eden izmed osrednjih problemov knjige. Že same osebe se večkrat zamislijo nad svojim življenjem in nad posameznimi dejanji v njem. Pisatelj ne vsiljuje bralcem formuliranih ocen moralnih kvalitete oseb, marveč jih izpove s samo logiko dogajanja. Morala je v najtesnejši povezanosti s celotno človekovo osebnostjo in odvisna od konkretnih pogojev, ki jih nudi okolje; manifestira se v vseh človekovih dejanjih; oblikuje pa se z njegovim razvojem. Prikazovanje moralnih problemov je pomembna vrednost knjige. Številne moralne probleme je pisatelj vpletel v razvoj človekove osebnosti in jim z dogajanjem dal opredeljivo podobo.

Ker se avtor ustavlja predvsem ob moralnih in duhovnih problemih svojih oseb, so le-te pogostokrat brez čistih in močnih čustev ali strasti. Vsaj ne moremo govoriti o kaki prevladujoči čustvenosti, ki bi pomembno vplivala na katerokoli osebo. S tem pa ne mislim reči, da te osebe ne poznajo čustva. Zlasti čustvo samote in tesnobe ima v knjigi zelo otipljive manifestacije. Tudi sam avtor ga je nekolikokrat izpovedal. Najčesče se srečujemo s takimi čustvi, ki so že rezultat določenih miselnih procesov.

Ker moralno psihološki moment izstopa skoraj na vseh mestih knjige, je popolnoma razumljivo, da so mu podrejene tudi take stvari, kot so kompozicija tekstov, izbor izraznih sredstev, opisovanje in zunanja fabulativnost. Tako je čas zunanjega dogajanja zelo kratek; obsega le kako uro ali pa največ dva dni. V tem času se ob — lahko bi rekli — kakih slučajnih srečanjih, v enem primeru pa ob smrti razodene psihološki prerez ljudi. Osebe pogostokrat same izpovedo najvažnejša dejstva iz svojega življenja; najčesče to naredo z razgovori; večkrat pisatelj opisuje spomine ali pa sanje.

Pri govoru samih oseb je Hieng pokazal velik smisel za pravo mero; njegovi razgovori so skoraj zmerom mojstrsko izdelani in zelo realistični. Tu je polno kratkih stavkov in namigovanj; nepotrebnih obeskov ni. S premim govorom mu je uspelo dati značilne in močne karakteristike svojim junakom. Ti razgovori

ustvarjajo v novelah tudi dokajšnjo napetost dejanja, ker niso nikoli samo ilustracija, ampak tvoren element, ki poganja dejanje naprej in ga že tudi razlaga.

Avtorjevi opisi so dokaj zgoščeni in funkcionalni. Posebno skopi so opisi oseb; te se same z dejanji karakterizirajo. Razgovorov skoraj nikoli ne razlaga. Opisi obdajajočega sveta služijo predvsem za lažje razumevanje psihološkega stanja ljudi. Največjo skrb posveča psihološki analizi oseb.

Knjiga daje vtis enotnosti. Ima nesporne kvalitete, ki so v psihološkem prikazu junakov in v živi pripovedni tehniki, o čemer smo govorili. Vendar mislim, da ima Hieng še veliko možnosti za razvoj in izpopolnjevanje. Mislim predvsem na širino in globino psiholoških prikazov, na monumentalnost stvaritev.

Francè Novak

ZAPISEK O POZABLJENEM KRITERIJU

Šest liričnih zbirk, o katerih namerava sumarično spregovoriti pričujoči zapisek, se je pojavilo nekako v obdobju enega leta in vseh šest knjig pomeni povprečno sredino v vertikalni sodobnega slovenskega liričnega ustvarjanja. Kljub različni starosti avtorjev in kljub razlikam v izpovedni in stilni strukturi je to povprečje vendarle zanimiva skupna lastnost in opravičuje skupno obravnavo. V takšni skupnosti bo morda tudi hitreje jasno, kje so posamezni pesniki uspeli in kje niso, poleg tega pa bo bežna obravnava nakazala nekatera pota in stranpota dela slovenske sodobne lirike.

Za vseh šest knjig oziroma vseh pet lirikov je predvsem značilen odmik od lirične tradicije k moderni poetiki. To je odmik od togih povojnih liričnih norm, od realizma in metričnih obrazcev, od liričnega objektivizma k izrazitemu subjektivizmu in individualizmu, ki se izpoveduje v baročni metaforiki in svobodnem stihu. Ta odmik je seveda popolnoma upravičen kot reakcija na antilirične lirične zakone prvega povojnega obdobja. Upravičen je tudi kot ekvivalent sodobnemu splošnemu liričnemu razvoju. Toda upravičen je samo tedaj, ko je spontan izraz pesnikove intimnosti in ko se pojavi enako močno v svoji notranji in zunanji vrednosti. To pomeni, da je lahko takšen odmik lirično pomemben šele tedaj, če ga je resnično izzvala pomembna lirična individualnost s svojo celotno življenjsko preusmeritvijo.

Ali preprosteje povedano: odmik k modernizmu je lahko nepomembna zunanja gesta, če se izživlja samo v svobodnem stihu in metaforičnem preobilju in če za njim ni čutiti čistega in kvalitetno novega lirikovega doživetja. Prav tako pa ostane subjektivno prefinjeno lirikovo doživetje lirično neodkrito, če ga poet ne ume izraziti s specifično rafiniranimi izrazili. Obe ti nasprotji karakterizirata pričujoče zbirke.

*Letni časi*¹ Mile Kačičeve prinašajo izrazito intimno, povečini erotično senzualno liriko. Izpoved zrele žene, ki se hkrati predaja in odpoveduje ljubezni, je brezobzirno odkritosrčna; to je pravzaprav zelo zaupljiv dvogovor žene in moža, med katerima ni skrivnosti. V slovensko žensko liriko je Kačičeva

¹ Mila Kačičeva, *Letni časi*. Risbe in oprema Jakob Savinšek. Cankarjeva založba, Ljubljana 1960.